

Жанна ДІДЕНКО,*orcid.org/0000-0001-8203-9205**викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
(Харків, Україна) d0504005760@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК (“SOFT SKILLS”) НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто різні підходи вітчизняних та іноземних учених до визначення поняття «м'які навички». Метою дослідження є розгляд поняття «м'які навички» (“soft skills”) та складання прикладів вправ для формування м'яких навичок (“soft skills”) у студентів зі спеціальності «Менеджмент» в умовах дистанційного навчання. Проаналізувавши теоретичні та статистичні дані, ми сформулювали поняття м'яких навичок. Отже, м'які навички це – вміння людини, які сприяють міжособистісному спілкуванню, проявленню особистісних якостей та об'єднують професійні навички (наприклад, робота в команді, лідерство, успішна взаємодія з клієнтами). Зроблено класифікацію м'яких навичок на базі характеристик їх основних якостей, необхідних для майбутніх фахівців у сфері менеджменту. Виділено три групи навичок, які відповідають завданням, вирішуваним за допомогою відповідних умінь. Перша група – комунікативні навички, що співвідносяться з виконанням завдань, спрямованих на взаємодію з іншими людьми. Друга група – особистісні навички, пов'язані з управлінням особистісними якостями. Третя група – професійні навички, що співвідносяться з виконанням професійних завдань. Звернено увагу на те, що під час дистанційного навчання необхідно активізувати формування та розвиток м'яких навичок у студентів за допомогою різних форм і методів на заняттях англійської мови, тому що у студентів зменшується час реального спілкування та збільшується час віртуального. Наведено приклади ефективних вправ для формування м'яких навичок у студентів в умовах дистанційного навчання. Поданий у статті матеріал приверне увагу науковців, викладачів до розвитку понять «м'які навички» для створення більш обґрунтованої їх теоретичної класифікації, а також приведе до масштабного впровадження в навчальні плани і навчальні програми дисциплін необхідних компонентів для розвитку у студентів м'яких навичок.

Ключові слова: м'які навички, особистісні якості, формування навичок, комунікативні навички, професійні навички.

Zhanna DIDENKO,*orcid.org/0000-0001-8203-9205**Lecturer at the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
(Kharkiv, Ukraine) d0504005760@gmail.com*

THE DEVELOPMENT OF FUTURE MANAGERS' “SOFT SKILLS” IN ENGLISH LESSONS THROUGH DISTANCE LEARNING

The article discusses different approaches of Ukrainian and foreign scientists to the definition of soft skills. The purpose of this study was to consider the concept of soft skills and to create examples of exercises to develop student's soft skills. Analyzed the theoretical and statistical data of both scientists and public organizations, the concept of soft skills was formulated. Thus, soft skills are human abilities that promote interpersonal communication, show personal qualities and combine professional skills, such as teamwork, leadership, successful interaction with clients, and others. A classification of soft skills is made based on the characteristics of their basic qualities required for future managers. Three groups of skills were identified that correspond to the tasks to be solved with the help of skills. The first group – communication skills, correlated with the implementation of tasks to interact with other people. The second group is interpersonal qualities related to the personal qualities management. The third group – professional skills, correlated with professional tasks solving. It is noted that it is necessary to intensify student's soft skills development through various forms and methods in English lessons through distance learning because young people reduce the time of real communication and increase the virtual one. Examples of effective exercises for soft skills development of students through distance learning were given. It is believed that the material presented in the article will draw attention of scientists, teachers to the development of soft skills to create a more perfect soft skills theoretical classification and introduce necessary components into educational programs and curricular to develop students soft skills.

Key words: soft skills, personal qualities, soft skills development, communicative skills, professional skills.

Постановка проблеми. Трансформація освіти в умовах глобалізації приводить до зростання потреб не тільки в професійних, але й у м'яких навичках ("soft skills"), які є критично важливим фактором трудової діяльності в умовах сучасного ринку праці. Студенти, які здобувають вищу освіту, повинні не тільки отримувати знання в тій чи іншій галузі, але й набувати вмінь, за допомогою яких майбутній фахівець зможе критично мислити, гідно спілкуватися з персоналом та клієнтами, зуміє ефективно використовувати час, знаходити креативні рішення завдань. Пандемія 2020–2021 років змінила деякі погляди на навчання й довела, що швидко та ефективно адаптуватися до дистанційного навчання змогли студенти та викладачі, в яких були добре розвинуті гнучкі навички.

Таким чином, визначено проблему недостатньої вивченості поняття «гнучкі навички» та відсутності відповідного практичного матеріалу для розвитку цих навичок у студентів.

Аналіз досліджень. Призначення гнучких навичок як складових частин конкурентоспроможних фахівців досліджували такі українські вчені, як О. Г. Глазунова, Л. В. Скорнякова, Л. В. Іванова, К. О. Коваль, Н. В. Тілкина, Н. В. Філатова.

Такі дослідники, як Н. С. Бурмакіна, А. В. Гарага, Л. М. Пінчук, розглядали використання ігрових технологій та активні методи навчання на заняттях іноземної мови для формування та розвитку гнучких навичок.

Серед закордонних науковців приділяли увагу гнучким навичкам та особливостям спілкування М. Бялік, М. Cinque, D. Haselberger, I. Mosquera, Б. Тріллінг, Ч. Фейдл.

Мета статті – дослідити поняття «м'які навички» ("soft skills") та створити приклади ефективних вправ для формування м'яких навичок у студентів в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції швидкого соціально-економічного розвитку суспільства та технологій привели до змін ринку праці та вимог до робочої сили. Крім професійних навичок, роботодавці приділяють велику увагу навичкам, які прийнято називати "soft skills" англійською, або «м'які навички» чи «гнучкі навички» українською. В доповідях та дослідженнях всесвітніх громадських організацій "soft skills" мали різну назву, хоча одне й те ж значення. Наприклад, World Health Organization називала їх "life skills", Institute for the Future – "future work skills", у Tuning Educational Structures зустрічаємо назву "generic skills", а в доповіді 21st Century Skills and Competences for New

Millenium Learners in OECD Countries "soft skills" були названі "21st century skills".

Даючи визначення поняття "soft skills", маємо розглянути наявний теоретичний досвід із цього питання. Щодо наукового вивчення "soft skills", то вони найчастіше залишаються за межами проблемного поля вивчення (Коваль, 2015: 166). Внаслідок цього зміст поняття "soft skills" недостатньо досліджено в науці, немає єдиної узгодженої класифікації м'яких навичок. Н. І. Махначова та А. К. Мідляр стверджують, що "soft skills" – це соціально-психологічні навички, необхідні для життєдіяльності людини, що допомагають спілкуватися, працювати у команді, публічно виступати тощо. А. С. Стадній і С. В. Голод дотримуються точки зору, що "soft skills" – це особистісні якості працівника, які дають змогу бути успішним. Н. А. Длугунович підкреслює, що "soft skills" – це навички, які неможливо відстежити наочно, та наводить приклади управлінських і комунікативних навичок (Длугунович, 2014: 239). К. О. Коваль вважає, що "soft skills" – соціологічний термін, який належить до емоційного інтелекту, тобто особистих характеристик (Коваль, 2015: 162).

М'які навички ("soft skills") часто розглядаються як неспецифічні й тісно пов'язані з особистісними рисами та установками, соціальними й управлінськими здібностями. Наприклад, М. Cinque та D. Haselberger стверджують, що м'які навички являють собою динамічне поєднання когнітивних та метакогнітивних навичок, міжособистісних, інтелектуальних та практичних, яке допомагає людям адаптуватися, поводитися позитивно та ефективно справлятися з викликами свого професійного й повсякденного життя (Cinque, 2016: 390).

На основі проведеного теоретичного аналізу українського та зарубіжного досвіду визначаємо, що гнучкі навички – це комплекс умінь або навичок, необхідних для міжособистісного спілкування, досягнення цілі за допомогою критичного та творчого мислення, а також особистісних складових частин емоціонального інтелекту, які впливають на життя та працевлаштування майбутніх фахівців.

Розглянемо класифікацію "soft skills". К. О. Коваль наводить розроблену класифікацію м'яких навичок, яка складається з трьох типів якостей, таких як індивідуальні (властивість приймати рішення, позитивне мислення й оптимізм тощо), комунікативні (готувати та робити якісні презентації, взаємодіяти з різними типами людей) та управлінські (грати в команді, об'єднувати та мотивувати команду) (Коваль, 2015: 165).

Н. А. Длугунович виділяє такі типи м'яких навичок: особиста ефективність, комунікативні навички, управлінські, стратегічні (Длугунович, 2014: 241). З цієї класифікацією згодні Н. М. Махначова, А. К. Мідляр (Махначова, 2017: 382). Т. В. Волошина, О. Г. Глазунова, В. І. Корольчук додають ще навички управління інформацією (Глазунова, 2019: 96).

Після проведеного аналізу наявних класифікацій виділяємо такі три групи м'яких навичок ("soft skills"):

- 1) комунікативні навички;
- 2) особистісні навички;
- 3) професійні навички.

Комунікативні навички характеризують відносини людини з іншими та включають такі вміння:

- міжособистісне спілкування;
- вміння переконувати;
- вміння працювати у команді;
- вміння слухати;
- вміння виконувати інструкції;
- вміння вирішувати конфліктні ситуації.

Особистісні навички – це якості людини, які певним чином характеризують її особистість, за допомогою яких людина справляється з проблемами, пристосовується до незвичайних умов, уміє ставити цілі та виконувати їх за певний час, спрямовані на саму людину, а саме управління своїми емоціями, власним розвитком. Серед них слід назвати такі:

- вміння створювати презентації;
- вміння креативно та критично мислити;
- вміння ставити цілі та досягати їх;
- вміння управляти часом;
- емоційний інтелект.

Професійні навички, спрямовані на вирішення загальнопрофесійних завдань широкого плану, складаються з таких:

- вміння проявляти ініціативу;
- вміння вчитися;
- вміння адаптуватися та гнучкість;
- лідерські навички;
- вміння спілкуватися з клієнтами.

В освітньо-професійній програмі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця до спеціальності 073 «Менеджмент» визначені компетентності для випускників-магістрів, якими вони повинні володіти після закінчення університету.

1) Загальні компетентності – здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами.

2) Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – здатність до саморозвитку, навчання впро-

довж життя та ефективного самоменеджменту; вміння створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління; навички формування та демонстрації лідерських якостей (ООП, 2020).

У зв'язку з цим необхідно починати формування м'яких навичок у студентів вже з молодших курсів, і такої точки зору дотримується А. В. Гарага, пропонуючи формування м'яких навичок у рамках усіх дисциплін навчальної програми (Гарага, 2020: 50). Л. М. Пінчук, наприклад, стверджує, що на формування вмінь аналізувати та приймати рішення, критично та творчо мислити, працювати самостійно впливають ігрові технології, які радить використовувати на практичних заняттях іноземної мови. (Пінчук, 2019: 70). Однак далеко не вичерпаний ресурс щоденних практичних занять для становлення й розвитку гнучких навичок студентів. Особливо доречно задля цього застосовувати методи активного навчання (робота в групах, дискусії, навчально-пізнавальні, ділові, рольові ігри, проектна робота тощо), щоб від початку навчання у вищому навчальному закладі створити розвиваюче середовище, здатне формувати та розвивати необхідні для майбутньої професії навички.

Для практичного застосування здобутих теоретичних знань зупинимось на формах і методах, які допоможуть майбутнім фахівцям в галузі менеджменту оволодіти корисними навичками під час дистанційного навчання.

I. Письмове спілкування

Комунікативні навички допомагають розвивати відносини з людьми, підтримувати розмову, ефективно поводитися під час спілкування з оточуючими. Вони включають письмове, вербальне й невербальне спілкування.

Однією з найбільш важливих навичок у сучасному світі є вміння спілкуватися по e-mail. Фахівець повинен вміти писати лаконічні й чіткі листи, дотримуючись відповідного формату й тону листування. Для розвитку вміння чітко слідувати інструкції студентам можна запропонувати таку вправу.

Вправа 1.1

- 1) Write a letter of complaint.
- 2) Divide a sheet of paper into three parts.
- 3) Read the useful phrases for a letter of complaint.
- 4) Choose the right name of each part.
- 5) Put phrases from the list to each part.

Викладач демонструє на екрані фрази для написання листа-скарги та окремо заголовки кожної частини листа.

Useful phrases:

- I am writing to complain about/regarding/on account of/because of/on the subject of...
- I am writing to draw your attention to...
- I am writing in connection with...
- I look forward to hearing your early reply
- I look forward to receiving a prompt reply
- I am writing to complain about/regarding/on account of/because of/on the subject of...
- I am writing to draw your attention to...
- I am writing in connection with...
- I should have been informed that...
- The first problem was... Another problem was... The most visible problem...

Parts of a letter of complaint:

- 1) ending;
- 2) opening remarks;
- 3) main body;
- 4) closing remarks.

II. Активне слухання

Слід зазначити, що вміння слухати є однією з важливих навичок майбутнього менеджера. Активне слухання дає людям краще розуміння вказівок. Вони здатні виконувати завдання з більшою точністю та ефективністю. Такі вправи допоможуть тренувати активне слухання.

Вправа 2.1

- 1) Divide your students into 3 groups.
- 2) Group A. Make descriptions of some objects (e.g. describe the car in the picture: color, length, weight, year of production).
- 3) Group B. Make questions for Group C about the objects.
- 4) Group C. Answer the questions.

Вправа 2.2

Різні слова мають різне значення для різних людей. Коли ми активно слухаємо, ми можемо розуміти, що насправді мають на увазі інші. Цю думку підтримує Г. В. Корнюш, додаючи, що важливо ще вміти чути (Корнюш, 2020: 103). Задля розвитку сприйняття емоційного стану іншої людини пропонується така вправа.

- 1) Divide your class into two groups.
- 2) Give Group A students some little texts and ask them to read the texts aloud.
- 3) Ask Group B students to listen to them and say what emotions they have after listening. For example, if they are excited, or annoyed, or surprised.

III. Практика аргументованого переконання.

Вміння переконувати впливає на успішність менеджера, особливо у сфері обслуговування та на виробництві, коли фахівець із продажу має мету збуту продукції. Як стверджує професор

психології Джек Шафер, вміння переконувати відіграє вирішальну роль в особистих відносинах та сприяє співробітництву (Шафер, 2019). Існує декілька ефективних прийомів під час спілкування з клієнтом або замовником. Бізнес-тренер Олександр Карпов радить слухати співрозмовника бесіди уважно, висловлювати свою думку простими словами, але аргументовано, ставити питання, щоби показати зацікавленість, бути доброзичливим, щоби переконати людину, а не примусити зробити те, що бажаєте ви (Карпов, 2008). Для розвитку вміння переконувати доцільно практикувати групову роботу, яка, за ствердженням І. Москери (I. Mosquera), сприяє формуванню умінь працювати узгоджено, розвиває навички успішно взаємодіяти зі співрозмовником.

Вправа 3.1

Для організації практики спочатку викладач складає картки, на яких написані товари чи послуги. Задача студента полягає в тому, щоби презентувати товар або послугу, щоби переконати покупця або клієнта придбати товар чи скористатися послугою. Крім опису товарів, необхідно розповісти історію з власного досвіду, яка додасть переконливих аргументів для позитивного рішення покупця.

Card 1

You are a sales rep. Your task is to present a new car for clients in a big IT company and persuade them to buy a car. Follow the instructions: look right in the clients' eyes; make a story from your own life to persuade the customers to buy a car.

Висновки. На основі аналізу наукової літератури досліджено поняття м'яких навичок та розроблено їх класифікацію ("soft skills"). М'які навички – це вміння людини, які сприяють міжособистісному спілкуванню, проявленню особистісних якостей, а також об'єднують професійні навички (наприклад, робота в команді, лідерство, успішна взаємодія з клієнтами). Враховуючи важливість м'яких навичок, ми навели приклади ефективних вправ для формування та розвитку у студентів гнучких навичок під час дистанційного навчання. Щодо подальшого дослідження впливу м'яких навичок на майбутнє студентів все більшої актуальності набуває завдання продовжувати розширювати використання практичних вправ та збільшувати їх різноманітність, щоби привертати увагу студентів до ролі особистісних, професійних та міжособистісних здібностей для здійснення ефективно професійної діяльності у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cinque M. Soft skills development in European countries. *Tuning Journal*. 2016. № 2. P. 389–427.
2. Haselberger D. Mediating Soft Skills at Higher Education Institutions: Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. California : Modes, 2012. 133 c.
3. Mosquera I. Ideas to bring soft skills into the English classroom. *British Council. Teaching English*. 2019. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs> (дата звернення: 10.02.2021).
4. Білодід І. К. Академічний тлумачний словник АН УРСР. Київ : Інститут мовознавства, 1970. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 10.02.2021).
5. Гарага А. В. Формування “Soft Skills” студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*. № 47. С. 46–52.
6. Глазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток “soft skills” у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. С. 93–106.
7. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. С. 239–242.
8. Іванова Л. В., Скорнякова О. В. “Soft skills” як важлива складова конкурентоспроможності фахівця з інформаційних технологій. *Young Scientis*. 2018. № 12. С. 83–87.
9. Карпов О. В. Як навчитися аргументувати й переконувати. Основні поради. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/adv-new/48328> (дата звернення: 10.02.2021).
10. Коваль К. О. Розвиток “Soft skills” у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
11. Корнюш Г. В. Формування м’яких навичок у студентів закладів вищої освіти у контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв’язки*. 2020. № 36. С. 99–110.
12. Махначова Н. М., Мідляр. А. К. “Soft skills” керівника підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 17. С. 380–383.
13. Освітньо-професійна програма «Менеджмент організацій і адміністрування» / Вчена рада ХНЕУ ім. Семена Кузнеця // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/OPP-073-Menedzhment-organizatsij-i-administruvannya-Magistr-2020> (дата звернення: 10.02.2021).
14. Пінчук Л. М. З досвіду використання ігрових педагогічних технологій у процесі навчання англійської мови. *Педагогічні науки*. 2019. № 87. С. 69–73.
15. Стадній А. С., Голод С. В. М’які навички в професійній діяльності. *XLIX науково-технічна конференція підрозділів ВНТУ* : матеріали, 27–28 квітня 2020 року. Вінниця. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29692/9603.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 10.02.2021).
16. Фейдл Ч., Бялик М., Трилінг Б. Четырехмерное образование. *Center for Curriculum Redesign*. URL: http://nios.ru/sites/nios.ru/files/poleznoe/4D_Education_0.pdf (дата звернення: 10.02.2021).
17. Філатова Н. В. Креативне мислення, «гнучкі навички» і конкурентоспроможність на ринку праці військовослужбовців, випускників курсів у межах проекту «Україна – Норвегія». *Менеджмент підприємницької діяльності* : навчальний посібник для професійної підготовки військовослужбовців ЗС України, звільнених у запас. Одеса : Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» ; Гельветика, 2018. С. 216–233.
18. Шафер Дж. Мистецтво переконання. Дев’ять способів вплинути на людей. *Українські Новини*. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/mistectvo-perekonannya-9-sposobiv-vplivnuti-na-lyudey-50026769.html> (дата звернення: 10.02.2021).

REFERENCES

1. Cinque M. Soft skills development in European countries. *Tuning Journal*, 2016, Nr 2. pp. 389–427 [in English].
2. Haselberger D. Mediating Soft Skills at Higher Education Institutions: Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. *Modes*, 2012, 133 p [in English].
3. Mosquera I. Ideas to bring soft skills into the English classroom. *British council. Teaching English*: website URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs> [in English].
4. Bilodid I. K. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk AN URSR. Instytut movoznavstva. [Academic explanatory dictionary of the USSR Academy of Sciences. Institute of Linguistics]. 1970. URL: <http://sum.in.ua> [in Ukrainian].
5. Haraha A. V. Formuvannia “Soft Skills” studentiv univertsytetu – perspektivnyi napriamok pidvyshchennia yakosti vyshchoi osvity [The development of “Soft skills” of university students – a perspective direction of improving the quality of higher education] *Economic Bulletin of the University*, 2020, Nr 47, pp. 46–52 [in Ukrainian].
6. Hlazunova O. H., Voloshyna T. V., Korolchuk V. I. Rozvytok “Soft skills” u maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii: metody, zasoby, indykatory otsiniuvannia. [Development of soft skills in future information technologies specialists: methods, tools, evaluation indicators]. *Open educational e-environment of modern University*, 2019, pp. 93–106 [in Ukrainian].
7. Dluhunovych N. A. Soft skills yak neobkhidna skladova pidhotovky ITfakhivtsiv. [Soft skills as a necessary component of training IT specialists]. *Herald of Khmelnytsky National University*, 2014, Nr 6 (219), pp. 239–242 [in Ukrainian].
8. Ivanova L. V., Skorniakova O. V. “Soft skills” yak vazhlyva skladova konkurentospromozhnosti fakhivtsia z informatsiinykh tekhnolohii. [“Soft skills” as an important component of the information technology specialist’s competitiveness]. *Young Scientis*, 2018, Nr 12(64), pp. 83–87 [in Ukrainian].

9. Karpov O. V. Yak navchytysia arhumentuvaty u perekonuvaty. Osnovni porady [How to learn to argue and persuade] Education.ua: 2008. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/adv-new/48328> [in Russian].

10. Koval K. O. Rozvytok "Soft skills" u studentiv – odyn z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia [The development of «soft skills» in students is one of the important factors of employment]. Bulletin of Vinnitsa Politechnic Institute, 2015, Nr 2, pp. 162–167 [in Ukrainian].

11. Korniyush H. V. Formuvannia m'iakykh navychok u studentstv vyshchoi osvity v konteksti navchannia inozemnykh mov. [The development of student's soft skills of higher education institutions in the context of learning foreign languages]. Teaching languages in higher education at the present stage. Cross-curricular links, 2020, Nr 36, pp. 99–110 [in Ukrainian].

12. Makhnachova N. M., Midliar A. K. "Soft skills" kerivnyka pidpriemstva [Soft skills for an enterprise manager]. Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlinsky, 2017, Nr 17, pp. 380–383 [in Ukrainian].

13. Osvitno-profesiina prohrama "Menedzhment orhanizatsii i administruvannia" [Educational and professional program of "Organization management and administration"] / Academic Council of KhNEU named S. Kuznets Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/OPP-073-Menedzhment-organizatsij-i-administruvannya-Magistr-2020.pdf> [in Ukrainian].

14. Pinchuk L. M. Z dosvidu vykorystannia ihrovykh pedagogichnykh tekhnolohii u protsesi navchannia anhliiskoi movy. [From the experience of using pedagogical game technologies in the process of learning English]. Pedagogical sciences "Collection of scientific works", 2019, Nr 87, pp. 69–73 [in Ukrainian].

15. Stadnii A. S., Holod S. V. M'iaki navychky v profesiinii diialnosti [Soft skills in professional activities]. Materials XLIX scientific and technical conference. Divisions of VNTU, 27–28 April. 2020. Vinnitsa, 2020. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29692/9603.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [in Ukrainian].

16. Feidl Ch., Bialyk M., Tryllynh B. Chetyrekhmernoe obrazovanye [Four-dimensional education] Center for Curriculum Redesign. 2015. URL: http://nios.ru/sites/nios.ru/files/poleznoe/4D_Education_0.pdf [in Russian].

17. Filatova N. V. Kreatyvne myslennia, "hnuchki navychky" i konkurentospromozhnist na rynku pratsi viiskovosluzhbovtiv, vypusnykiv kursiv u mezhakh proektu "Ukraina – Norvehiia" [Creative thinking, "soft skills" and competitiveness in the labor market of military servicemen, graduates of courses within the project "Ukraine – Norway". Business management: a textbook for professional training of reserved Ukrainian Armed Forces servicemen. Odessa: State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky". 2018, Helvetica, pp. 216–233 [in Ukrainian].

18. Shafer Dzh. Mystetstvo perekonannia. Dev'iat sposobiv vplynuty na liudei [The art of persuasion. Nine ways to influence people]. "Ukrainian News". 2019. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/mistectvo-perekonannya-9-sposobiv-vplynuti-na-lyudey-50026769.html> [in Ukrainian].